

Mediji i zločini

TRAGANJE ZA SOPSTVENIM GLASOM

ZLOČIN I JAVNOST

Velimir Čurgus Kazimir *direktor Medijske dokumentacije Ebart*



Tamo gde nema glasa da se zločin uopšte dogodio kao da ne postoji ni sam zločin

Otkad postoji civilizacija postoje i zločini. Mogli bismo jednostavno da zaključimo da zločini postoje samo se svest o njima menja. Svest o zločinima uvek zavisi od glasa i saznanja o njima. Tamo gde nema glasa da se zločin uopšte dogodio kao da ne postoji ni sam zločin. Suočavanje sa zločinom zbog toga nije samo lična stvar – pitanje spoznaje, krivice i kajanja već proces kroz koji prolazi celo društvo. U tom procesu, koji nikada nije zauvek završen, sa kojim se svako društvo neprekidno suočava i bori – pitanje šta je zločin fundamentalno je za funkcionisanje celog društva. Pravni sistem predstavlja temelj na kojem se uspostavljaju vrednosti dobra i zla. Ovaj temelj, kolikogod neophodan za uspostavljanje pravde, stabilnosti i sigurnosti celog društva nije dovoljan ukoliko se glas o tome šta je zločin i šta je nedopušteno ne proširi do svakog pojedinca.

Ovde govorimo o "glasu", o Glasu kao temelju svake slobode i pravde koji nije slepi pratilac aktuelne vlasti i ustoličene institucionalne moći. Govorimo o Glasu koji direktno utiče na formiranje javnosti i javnog mnjenja. Govorimo, najzad, o ulozi medija u stvaranju slike sveta i društvene atmosfere u Srbiji. Kada je 1. juna 2005. godine na sudjenju u Hagu, pre podne, bio emitovan film o hladnokrvnom ubistvu šest mladih nenaoružanih muškaraca, koje su izvršili pripadnici grupe koja se nazivala "Škorpioni", to je postala udarna vest na svim televizijskim stanicama koji imaju informativni program. Došlo je do prave "lančane" reakcije. Sutradan nije bilo dnevne novine u kojima to nije postala tema dana. U periodu od 2. do 24. juna 2005. godine na ovu temu je objavljeno 676 novinskih tekstova. Svi tekstovi su direktno povezali ovaj film sa Srebrenicom. Tako je, mesec dana uoči desetogodišnjice srebreničkog masakra ova tragični događaj dobio punu medijsku pažnju svih najuticajnijih medija a time i srpske javnosti. Ako uporedimo broj novinskih tekstova na temu Srebrenice, u periodu od 1. januara 2003. do 1. juna 2005. otkrićemo da je ukupno objavljeno 1492 novinska teksta. Za manje od mesec dana objavljeno je 45,31 od svih objavljenih tekstova o Srebrenici u periodu od trideset meseci.

Ovi podaci se jednostavno mogu objasniti time što dramatične informacije – ukoliko postoje medijske slobode, same najbolje pronalaze put do javnosti. Ne postoji, naime, mogućnost da se ovakva – preko televizije emitovana informacija (koja je pri tome autentični filmski materijal) "ublaži" ili "ispolira", da se eventualno prilagodi "istorijskom trenutku". Razlike u dužini emitovanja, komentaru ili izboru sekvenci, u suštini ništa ne menjaju. Jednom puštena informacija prenosi se sama od sebe. Reč je o zločinu.

Ovaj slučaj je, međutim, veoma retka pojava. Nešto poput zemljotresa. I on ne daje pravu sliku o tome kako do javnosti stiže Glas o počinjenim zločinima. Analizom pisanja o Srebrenici, pre pojave "Škorpiona", lako se može utvrditi da je broj svedočanstava, autentičnih priča ili istraživački obradjenih tema o onome šta se stvarno odigralo u Srebrenici jula 1995. godine zanemarljiv. Bekstvo od Srebreničkog slučaja više je nego očigledno. O Srebrenici se najčešće pisalo posredno: preko izveštaja sa sudjenja u Hagu, ili kroz kratke vesti o novootkrivenim masovnim grobnicama. Informacija o nalazu Komisije za utvrđivanje istine o Srebrenici koju je formirala vlada Republike Srpske nigde se nije pojavila kao glavna, udarna vest već je bila plasirana kao nešto marginalno. Strategija prikrivanja ili potiskivanja informacija o karakteru i razmerama zločina još je očiglednija kad je reč o publicitetu koji se daje priznanjima nekih od osuđenih za počinjene zločine. Po pravilu se mnogo više prostora posvećuje onima koji izjavljuju da nisu krivi nego onima koji priznaju krivicu. Jedini izuzetak je Biljana Plavšić gde je ovo priznanje, u stvari, iskorišćeno za svojevrstu medijsku kampanju protiv nje. Ko danas u Srbiji zna šta je priznao Goran Jelisić, koji se predstavljao kao srpski Adolf, a koji je lično ubijao i mučio Muslimane u Brčkom? Mnogo bolje se pamti kako je izgledalo njegovo hapšenje i izjave članova porodice i komšija koji ga pamte kao uzornog i dobrog čoveka.

Vratimo se sada na slučaj "Škorpiona". Potresenost prikazanim scenama trajala je oko mesec dana. To vreme je iskorišćeno da bi se prikupila energija i veština onih koji više nisu mogli da negiraju da se masovna ubistva u Srebrenici uopšte nisu desila. Umesto prostačkog negiranja samog događaja krenulo se u relativizaciju. Istovremeno se krenulo u sumnju u tačan broj pobijenih Muslimana i navodjenje tačnog broja pobijenih Srba. U tom cilju je i sabran broj stradalih pripadnika srpskog naroda na području Bratunca u periodu od 1992. do 1995. Time se potpuno zaobilazi karakter zločina počinjenog u Srebrenici – u roku od nekoliko dana pobiti nekoliko hiljada ljudi, grupisanih na jednom mestu, sasvim je drugo od ubistava u dužem vremenskom periodu i na različitim mestima. "Škorpioni" su izazvali reakciju i na taj način da se po prvi put pokrenula prava medijska i politička kampanja u cilju dokazivanja stradanja Srba u ratovima na prostoru bivše Jugoslavije. Podaci sa kojima se izašlo u javnost bili su, međutim, odavno

poznati javnosti a većina snimaka i filmskih zapisa svojevremeno već emitovani na državnoj televiziji. Na kraju, kao vrhunac osporavanja – plasirana je priča da je i sam filmski zapis o "Škorpionima" običan falsifikat. (Beogradom je čak krenula priča o tome kako se u "originalnom" filmu vidi kako posle navodnog ubistva žrtve mirno ustaju i otresaju svoju odeću.)

Šokantni dokumenti, svakako, neodoljivo deluju ali samo po sebi to nije dovoljno. Šokantni dokumenti, kao što je snimak o "Škorpionima", imaju jednu značajnu posledicu: znatno je manji broj ljudi koji danas u Srbiji tvrde da se u Srebrenici uopšte nije dogodio zločin. Iz faze negiranja ušli smo u drugu fazu – fazu relativizovanja. Koliko će ona potrajati dok ne dođemo u fazu ozbiljnog i odgovornog suočavanja sa prošlošću, a time i sa svim zločinima, počinjenih na svim stranama i od svih strana, to je pitanje koje u velikoj meri zavisi od ponašanja medija u Srbiji. Pronalaženje sopstvenog glasa predstavlja bolno i dugotrajno iskustvo ne samo za celo društvo nego i za same novinare. Pod uslovom, naravno, da se novinari i mediji u kojima oni rade, osećaju kao deo društva.